

77È ANIVERSARI DE LA MORT DEL PRIMER PRESIDENT DE LA GENERALITAT RECUPERADA

L'embalsamament de Macià

Dos testimonis inèdits descriuen la preparació del funeral del president republicà

Reportatge

JOAN ESCULIES

La tardor de 1925, Francesc Macià va anar a Moscou per aconseguir suport econòmic de la Internacional Comunista per derrocar la dictadura de Primo de Rivera. A la plaça Roja va presenciar com la multitud desfilava davant del mausoleu de Lenin per contemplar-ne el cos embalsamat. Poc podia imaginar aleshores, quan encara no s'havia convertit en la figura mítica de l'Avi, que, en morir sent president de la Generalitat de Catalunya, el seu consell executiu decidiria fer el mateix amb ell. Ara la troballa del testimoni inèdit de Jaume Creus, amic íntim de Macià, i de les notes de Joan Alavedra, secretari particular del president, conservats en el fons d'aquest darrer a l'Arxiu Nacional de Catalunya, aporta noves dades del procés d'embalsamament.

Pels volts de les onze del matí del dia de Nadal de 1933, Macià va morir, als setanta-quatre anys, a causa d'una apendicitis. A la cambra del difunt de la Casa dels Canonges hi havia, entre altres, l'esposa, Eugènia Lamarca; el prior de la capella de Sant Jordi, mossèn Jaume Beren-

guer; un dels seus més estrets col·laboradors, el poeta romàntic i conseller de Cultura, Ventura Gassol; el secretari particular, Joan Alavedra, i els amics Joan Solé Pla i Jaume Creus. La família va posar-li al pit un crucifix que la seva germana monja, Maria del Consol, li havia llegat en morir. A més, segons Creus, una de les filles de Macià, Josefina, va demanar "la creu més bonica que hi hagi a Barcelona" per posar-la a la cambra. Creus en féu portar una de la Casa de Caritat, d'on era vocal del patronat. Mentrestant, i malgrat l'oposició de la família, el consell executiu, amb Miquel Santaló com a primer conseller i Joan Casanovas com a president interí de la Generalitat, va acordar embalsamar Macià.

Llençols de lli i serradures

L'embalsamament va començar la mateixa nit de Nadal al soterrani de la Casa dels Canonges. El va dirigir el metge anatomopatòleg Lluís Maria Callís, ajudat pels doctors que havien assistit Macià: Manuel Corachan, August Pi i Sunyer, Jacint Vilardell i Lluís Sayé. Segons Creus, es va requerir una caldera gran que ell va fer dur en un camió de la Casa de Caritat i s'hi va posar el cos de Macià "perquè el vapor li fes perdre la grasa". Pel subdirector de l'Institut de Medicina Legal de Catalunya, Nar-

cís Bardalet, aquest fet "sense ser cap barbaritat, perquè es desnaturalitzarien les proteïnes, no és un mètode habitual". El metge forense considera més probable que "es submergís Macià en un bany de formol dins la caldera i que Creus en fes una interpretació".

A continuació, segons Creus, Callís va treure les vísceres del cadàver, li va obrir una vena de cada braç per injectar-li formol i després el van omplir de serradures impregnades amb formol. "A la fi -va anotar Alavedra- els metges demanen uns llençols de lli i fan tires amb què l'entrotllen per momificar-lo, envernissant-les amb copal [una resina], després de posar-les". Van fer aquest procés tres vegades. Segons Creus, l'embalsamament fou com el dels antics egipcis. Segons l'opinió recollida per Alavedra de Vicenç Munné, director del Butlletí Oficial de la Generalitat, es féu tal com s'havia fet amb Lenin. Per Bardalet, "l'ús del lli podia fer pensar en la momificació egípcia, però aquell era un procés més complex". En canvi, "el relat casa amb les tècniques d'embalsament d'aquells anys".

Enmig del procés, els metges van preguntar què calia fer amb el cor de Macià. Creus ho va preguntar al consell executiu; "Que el metal·litzin, digué algú". Segons Alavedra, l'ordre fou de Gassol. Tot seguit, el cor es diposita en un bany de formol en una caixa de metall. Aquest punt és clau per plantejar quin era el referent del procés. Pel catedràtic d'història contemporània de la UAB, Josep M. Solé Sabaté, l'embalsamament de Macià "entra en la lògica de l'època perquè s'acostumava a fer amb les grans personalitats, més que no pas per influència del de Lenin". D'altra banda, el catedràtic d'història contemporània de la UPF, Enric Ucelay-Da Cal, creu que "pot ser que l'embalsamament de Lenin influís en la decisió, però la separació del cor recorda

més els enterraments de la dinastia dels Habsburg". Una tradició que va iniciar el rei Ferran IV d'Hongria i arxiduc d'Àustria, qui, en morir el 1654, volgué que dipositessin el seu cor als peus de la Verge de Loreto.

A partir d'aleshores i fins a finals del segle XIX, els cossos embalsamats d'una cinquantena de membres de la casa d'Àustria es van enterrar separats del cor que, en urnes de plata, romanen a l'anomenada Capella dels Cors de l'església dels Agustins de Viena. Entre els quals hi ha el de l'arxiduc Carles d'Àustria, qui s'enfrontà a Felip V pel tron espanyol en la gerra de Successió. No és forassenyat, per tant, pensar que Gassol n'estigués al corrent i que, imbuït pel seu romanticisme, ho volgués emular.

En el tram final de l'embalsamament de Macià, l'escultor Josep Clarà, a partir del bust que li havia fet en vida, hi intervingué refent-li la cara i "amb paper de color de rosa, comprat al barri en una casa on venien confeti, li mulla els llavis i amb els dits, com si modulés fang, li fa sortir les bosses dels ulls". Tot seguit, el mosso d'esquadra que li feia de barber l'afaità plorant, el va pentinar amb l'aigua de colònia habitual i el van vestir. El procés va durar vuit hores. Durant les quals, segons Alavedra, Callís va beure un bon grapat de cafès i de conyac. A la fi, l'escultor David Vallmitjana "féu una placa de plata que li penjaren al coll, amb el seu nom, sota la corbata". I el decorador Santiago Marco, director de l'exposició del cadàver al Saló de Sant Jordi, "l'embolicà amb una bandera catalana tallada al biaix".

Missa íntima i capella ardent

A primera hora del matí del dia de Sant Esteve, la família celebrà una missa íntima. Després, sis mossos d'esquadra van traslladar el taüt de la Casa dels Canonges al Palau de la Generalitat pel pont neogòtic del carrer del Bisbe, on es va fer el traspass simbòlic del cos al Govern. Des de quarts de deu, la capella ardent va romandre al Saló de Sant Jordi. A mig matí de l'endemà va començar el funeral laic, imposat pel consell de govern contra la voluntat de la família -Macià es reconeixia com a catòlic- i davant l'enuig del bisbe de Barcelona, Manuel Irurita.

Segons Ucelay-Da Cal la decisió respon a al fet que "la plana major de l'Esquerra Republicana de Catalunya eren maçons i la posició d'aquests i la d'Irurita entrava en competència directa". Sis hores i mitja després, el fèretre va ser enterrat al Cementiri Nou (Montjuïc). Si s'havia fet embalsamar Macià en previsió de traslladar-lo més endavant a un altre indret, això no succeí. La idea que, segons Alavedra, tenia Gassol d'enterrar Macià a la pedrera del Mèdol, "convertint-la en panteó dels catalans il·lustres", tampoc no es realitzà. —

Mas i Montilla aniran plegats a l'homenatge d'avui a l'Avi

El tradicional acte d'homenatge a Macià que se celebra cada any des del 1980 comptarà avui amb un fet extraordinari: el protagonitzaran plegats el president entrant, Artur Mas, i el president sortint, José Montilla. Mas ja ha estat escollit cap de govern pel Parlament, però fins dilluns que ve no prendrà possessió del càrrec. A dos quarts de deu està previst que la mesa de la cambra, encapçalada per la seva flamant presidenta, la democristiana Núria de Gispert, faci la seva ofrena floral a la tomba del primer cap de govern de la Generalitat republicana, situada al cementiri de Montjuïc. CDC, Esquerra i Solidaritat també faran la seva ofrena.

Francesc Macià va ser president dos anys, del 1931 al 1933. La seva figura segueix sent referencial per als dirigents polítics actuals. SAPIENS

Sistema
Es va fer servir el mètode dels Àustries, i no l'utilitzat en el cas de Lenin

Cerimònia
Va ser laica per imposició del consell de govern, tot i l'oposició de la família

—01—
La comitiva fúnebre de Macià.

—02—
L'Avi en un acte polític de l'època.

Els protagonistes

Els homes claus que formaven part de l'entorn de Macià

● **Jaume Creus**

Industrial catalanista i amic íntim de l'Avi. El 14 d'abril de 1931, Macià era a casa seva, al carrer Aldana, a punt de dinar quan van assabentar-se que Lluís Companys acabava de proclamar la República. Entre el 1932 i el 1933 va ocupar el càrrec de vocal del Patronat de Casa Caritat.

● **Joan Alavedra**

Va néixer a Barcelona el 1896. Era escriptor i periodista. Va ser secretari de la Presidència de la Generalitat amb Macià (1931-1933) i amb Companys (1934). Aquesta tardor, Edicions de 1984 ha reeditat *El fet del dia*, que aplega alguns dels seus articles a *Mirador* i *La Rambla* i converses radiofòniques a *Ràdio Barcelona*. És el pare de Macià Alavedra, que va ocupar diversos càrrecs de responsabilitat en successius governs de Jordi Pujol. Va morir l'any 1981.

● **Lluís Maria Callís**

Metge anatomopatòleg. A principis dels anys trenta fou director del Museu Anatòmic Patològic de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.

La peripècia a l'exili del cor del president

J.E.

BARCELONA. El cor de Macià no es va exposar a mode de relíquia a l'església de la Ciutadella, com s'havia planejat. Ni tampoc va ser sotmès a cap procés de metal·lització. La caixa de plom on s'havia dipositat amb formol va romandre durant sis anys a la caixa forta de la conselleria de Finances. Amb la derrota en la Guerra Civil, i abans que l'exèrcit sollevat entrés a Barcelona, la dona de Josep Tarradellas, Antònia Macià –sense parentiu amb el president difunt–, se'l va endur a l'exili. La decisió de treure'l de Catalunya va ser de Lluís Companys, segons va assegurar Tarradellas l'any 1979 a *La Vanguardia*, perquè ell fins aquell moment ignorava de la relíquia. La família Tarradellas es va establir inicialment a Saint-Raphaël, al departament francès de Var, a la Provença.

L'any 1942, la mare i la dona de Tarradellas es van traslladar a Lausana, Suïssa. Segons Tarradellas, durant el viatge en tren els gendarmes van detenir-les. Hi va haver un breu embolic fins que es va comprovar que, en efecte, la caixa de plom no era

cap artefacte explosiu. Tres anys després, els Tarradellas es van establir a Saint-Martin-le-Beau, prop de Tours, al departament francès d'Indre-et-Loire. El cor va romandre a la finca familiar fins que el 1955 l'aleshores ja president de la Generalitat va posar-lo a la caixa forta número 22 del banc Société Générale de Tours, segons la documentació consultada per Oriol Cortacans a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià.

Un líquid estrany

El 12 d'agost del 1965, Josep Maria Bricall, aleshores un jove llicenciat en econòmiques, havia anat a veure Tarradellas, que en aquell moment va rebre una trucada que el va deixar glaçat. Era el director del banc que, alarmat, el reclamava perquè per una de les seves caixes fortes "s'hi filtrava un líquid estrany". L'endemà, segons va explicar Bricall l'any 2003 a *La Vanguardia*, van anar plegats a rescatar el cor per retornar-lo a Saint-Martin, d'amagat d'Antònia Macià, a qui la relíquia l'anguniejava. D'aleshores ençà, Tarradellas va provar de retornar el cor a la filla del president, Maria Macià, que, segons ell, evitava la qüestió.

Josep Tarradellas el dia del seu històric "Ciutadans de Catalunya, ja sóc aquí!" l'any 1977 al Palau. SAPIENS

A Tours
El cor es va guardar a la caixa forta d'un banc de la ciutat francesa

Com si anés lligat a la recuperació de l'autonomia, el periple del cor no va acabar fins gairebé quaranta anys després. L'any 1977, Tarradellas va retornar a Catalunya i la caixa de plom, juntament amb la resta de les seves pertinences, va ser traslladada a la Casa dels Canonges. El 9 d'octubre del 1979 va tenir lloc el lliurament oficial del cor a Maria Macià i es va procedir a enterrar-lo al costat del cos del seu propietari a Montjuïc. —